Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
представено на 8 юли 2021 година [1]

Дело C-289/20

IB
срещу
FA

(Преюдициално запитване, отправено от Cour d'appel de Paris (Апелативен съд Париж, Франция)

„Преюдициално запитване — Пространство на свобода, сигурност и правосъдие — Международна съдебна компетентност, признаване и изпълнение на съдебни решения по брачни дела — Регламент (ЕО) № 2201/2003 — Понятие за обичайно местопребиваване“

1. През последните години на XX век — в рамките на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси, уредено първоначално с Договора от Мастрихт [2], а впоследствие с Договора от Амстердам [3] — Европейският съюз разглежда проблемите в семейното право, свързани с процеса на интеграция.

2. Що се отнася до съдебната компетентност по брачни дела, първата конвенция, която не влиза в сила [4], е последвана от Регламент (ЕО) № 1347/2000 [5], отменен с Регламент (ЕО) № 2201/2003 [6], който е действащият акт [7].

3. Съдът е тълкувал член 3 от Регламент № 2201/2003 по повод на няколко преюдициални запитвания [8]. Никое от тях, ако не греша, не се отнася до последиците, които биха могли да се породят при тълкуването му, ако се допусне двойно или множествено „обичайно местопребиваване“ на единия от съпрузите (или на двамата).

1 Език на оригиналния текст: испански.

2 Договор за Европейския съюз (ОВ C 191, 1992 г., стр. 1), в частност член K.3 във връзка с член K.1.

3 Договор за създаване на Европейската общност (консолидиран текст — Амстердам) (ОВ C 340, 1997 г., стр. 173), в частност член 61.

4 Конвенция от 28 май 1998 година относно компетентността и признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела (ОВ C 221, 1998 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 11, стр. 243, наричана по-нататък „Конвенцията от 1998 г.“).

5 Регламент на Съвета от 29 май 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност за децата на двамата съпрузи (ОВ L 150, 2000 г., стр. 19).

6 Регламент на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (ОВ L 338, 2003 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 6, стр. 183).

7 Относно неговото действие вж. точка 27 от настоящото заключение.

8 Например във връзка с двойното гражданство на един от съпрузите. Решение от 16 юли 2009 г., Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:474, наричано по-нататък „решение Hadadi“).

4. Ето защо настоящото преюдициално запитване ще даде възможност на Съда да се произнесе по въпрос, който е повдиган в други области[9], но в тази все още не е получил отговор. Отговорът изисква да се очертае най-напред обхватът на понятието „обичайно местопребиваване“, когато то служи за определяне на международната съдебна компетентност по дела, свързани с развод, законна раздяла на съпрузите или унищожаване на брака.

I. Правна уредба. Регламент № 2201/2003

5. Съгласно съображение 1:

„Европейската общност си поставя за цел създаването на пространство на свобода, сигурност и правосъдие, в ко[е]то свободното движение на хора се гарантира. За тази цел Общността трябва да приеме, между другото, мерки в областта на съдебното сътрудничество по граждански дела, които са необходими за правилното функциониране на вътрешния пазар“.

6. Съображение 8 гласи:

„По отношение на решенията за развод, законната раздяла на съпрузите или [унищожаването] на брака […] настоящият регламент се отнася само до разтрогването на [брачните] връзки и не трябва да се занимава с въпросите за основанията за развода, имуществените последици на брака или други допълнителни въпроси“.

7. Съгласно член 3:

„1. Компетентни да разглеждат дела, свързани с развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака, са съдилищата на държавата членка:

а) на чиято територия:

– съпрузите имат обичайно местопребиваване, или

– съпрузите са имали последното обичайно местопребиваване, ако един от тях все още живее там, или

– ответникът има обичайно местопребиваване, или

– в случай на обща искова молба и единият от съпрузите има обичайно местопребиваване, или

– ищецът има обичайно местопребиваване, ако той е живял там поне една година непосредствено преди предявяването на иска, или

– ищецът има обичайно местопребиваване, ако е живял там поне шест месеца непосредствено преди предявяването на иска и е гражданин на въпросната държава членка или, ако се отнася до Обединеното кралство или Ирландия, има „domicile“ там;

[9] В областта на наследяването, решение от 16 юли 2020 г., E. E. (Съдебна компетентност и приложим закон при наследяване) (C-80/19, EU:C:2020:569, наричано по-нататък „решение E. E. (Съдебна компетентност и приложим закон при наследяване)“).

б) чиито граждани са двамата съпрузи, или ако се отнася до Обединеното кралство или Ирландия, където те имат „domicile“.

[…]“.

II. Фактите, спорът и преюдициалният въпрос

8. Г-жа FA, ирландска гражданка, и г-н IB, френски гражданин, сключват брак в Ирландия през 1994 г. Те имат три вече пълнолетни деца.

9. На 28 декември 2018 г. г-н IB подава молба за развод до Tribunal de grande instance de Paris (Окръжен съд Париж, Франция).

10. С определение от 11 юли 2019 г. съдията по семейноправни спорове към Tribunal de grande instance de Paris (Окръжен съд Париж) приема, че френският съд не е компетентен да се произнесе по делото за развод. Той основава преценката си на следните факти:

– Семейното жилище се намира в Ирландия, където семейството се е установило през 1999 г. и е закупило недвижим имот, представляващ съпружеското им жилище. Децата също са живели и учили в Ирландия.

– Между съпрузите не е налице раздяла, нито се установява съвместна воля да преместят съпружеското си жилище във Франция.

– За сметка на това редица обстоятелства свидетелстват за личната и семейната връзка на г-н IB с Ирландия, където той се е връщал в края на всяка седмица, за да бъде със съпругата и децата си и редовно да се отдава на спортни занимания и отдих.

– През шестте месеца преди подаването на молбата за развод (следователно след 27 юни 2018 г.) не са настъпили промени в начина на живот на г-н IB, от които да може да се заключи, че той е изоставил местопребиваването си в Ирландия. Напротив, семейният му живот в тази страна е останал същият до коледната ваканция на 2018 г., която е прекарал със съпругата и децата си в семейното жилище.

– Връзката на г-н IB с Ирландия не изключва наличието на връзка с Франция, където той се връща всяка седмица от 2017 г. насам, за да работи. Г-н IB фактически е пребивавал на две места — в Париж, където се е установил през работните дни по професионални причини, и при съпругата и децата си в Ирландия през останалото време.

11. Г-н IB обжалва пред Cour d’appel de Paris (Апелативен съд Париж, Франция) определението на първоинстанционния съд, като иска то да бъде отменено и да се приеме, че френският съд е териториално компетентен да се произнесе по молбата за развод. По-конкретно той отрича да не е имал намерение да установи във Франция „постоянния или обичаен център на интересите си с намерението да му придаде траен характер“.

12. Г-жа FA иска въззивният съд да потвърди обжалваното определение.

13. Според Cour d'appel de Paris (Апелативен съд Париж) поне шест месеца, преди да подаде молбата си за развод, г-н IB е пребивавал трайно и постоянно във Франция, без обаче да е загубил местопребиваването си в Ирландия, където е съхранил семейни връзки и е осъществявал престои по лични причини така редовно, както и преди.

14. Поради това той приема, че пребиваването на г-н IB във Франция се отличава с трайност и постоянство, придаващи му характера на обичайно местопребиваване, и едновременно с това той има същото по характера си местопребиваване в Ирландия.

15. От това той заключава, че френският и ирландският съд биха могли да бъдат еднакво компетентни да се произнесат по бракоразводното дело съгласно член 3, параграф 1, буква а), пето и шесто тире от Регламент № 2201/2003.

16. В този контекст той счита, че е необходимо тълкуване на понятието „обичайно местопребиваване", поради което отправя до Съда следния преюдициален въпрос:

„Може ли, когато, както в настоящия случай, от фактическите обстоятелства следва, че един от съпрузите поделя живота си между две държави членки, да се приеме, по смисъла на член 3 от Регламент № 2201/2003 и за нуждите на прилагането му, че обичайното местопребиваване на съпруга е в две държави членки, така че ако посочените в този член условия са изпълнени в две държави членки, съдилищата на тези две държави са еднакво компетентни да се произнесат по бракоразводното дело?".

III. Производството пред Съда

17. Преюдициалното запитване постъпва в Съда на 30 юни 2020 г.

18. Писмени становища представят г-жа FA, германското, френското, ирландското и португалското правителство, както и Европейската комисия.

19. На 17 февруари 2021 г. г-н IB подава мотивирано искане за провеждане на съдебно заседание за изслушване на устните състезания. Той обаче се съгласява с оглед на здравната криза вместо това да бъдат представени писмени становища, както и се случва. Освен г-н IB такива становища вместо провеждането на съдебно заседание подават френското и ирландското правителство, както и Комисията.

IV. Анализ

A. Предварителни бележки

20. Преюдициалното запитване изхожда от предпоставката, че дадено лице „поделя живота си между две държави членки"[10]. Запитващата юрисдикция иска да разбере какво е значението на това обстоятелство при определянето на съда, който е компетентен да се произнесе по молба за развод.

[10] Провеждането на социологическо проучване вероятно би разкрило, че понастоящем нараства броят на случаите, при които едно лице (или и двамата съпрузи) се намира в същото положение.

21. Отговорът изисква да се вземе отношение по въпроса какво означава „обичайно местопребиваване“ на пълнолетно лице по смисъла на член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003. Ако се потвърди, че г-н IB *може* да има обичайно местопребиваване по смисъла на тази разпоредба в две държави членки, би трябвало да се разгледа и въпросът дали съдилищата и на двете държави са еднакво компетентни да се произнесат по бракоразводното дело.

22. За да се разбере по-добре приложимата правна уредба, ще се спра най-напред на предхождащите я актове.

23. Регламент № 2201/2003 урежда международната съдебна компетентност по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството между органите, що се отнася до всички държави от Европейския съюз, с изключение на Дания.

24. Това не е първият акт в тази област. Както посочих по-горе, през 1998 г. е подписана конвенция за същите аспекти (макар и по-ограничена по отношение на родителската отговорност). Тя е придружена от обяснителен доклад, в който са посочени причините за съществуването на съответните правила [11].

25. Конвенцията от 1998 г. не влиза в сила. Когато малко по-късно Общността получава компетентност в областта на съдебното сътрудничество по гражданскоправни въпроси, текстът на Конвенцията от 1998 г. е включен в Регламент № 1347/2000, като в съображение 6 от него се изтъква необходимостта от приемственост между актовете.

26. Три години по-късно Регламент № 1347/2000 е заменен с Регламент № 2201/2003, като в приложното поле на последния са включени и делата и съдебните решения относно родителската отговорност, които не са свързани с брачни производства. Остават обаче непроменени правилата относно международната съдебна компетентност по дела за развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака.

27. Регламент № 2201/2003 ще бъде в сила до 1 август 2022 г., тъй като на 25 юни 2019 г. е приет Регламент (ЕС) 2019/1111 [12], който е създаден, за да се отстранят недостатъците при прилагането на предходния, що се отнася до производствата с участието на дете. Основанията за международна съдебна компетентност в случай на криза в брачните отношения не са изменени.

28. Идентичността в последователно приетите актове на правилата за компетентност по дела, свързани с развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака, в съчетание с липсата на обяснение относно тези правила в Регламент № 2201/2003,

[11] Обяснителен доклад към съставената на основание член K.3 от Договора за Европейския съюз Конвенция относно компетентността и признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела (ОВ C 221, 1998 г., стр. 27, наричан по-нататък „докладът Borrás“). Той е одобрен от Съвета на 28 май 1998 г.

[12] Регламент на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на решения по брачни въпроси и въпроси, свързани с родителската отговорност, и относно международното отвличане на деца (преработен текст) (ОВ L 178, 2019 г., стр. 1). При спазване на преходните разпоредби на член 100 от него този Регламент отменя действащия, считано от 1 август 2022 г.: вж. член 104.

превръща предходните актове (и съответно по-специално доклада Borrás) в основен, макар и не единствен фактор за разбирането на понятието „обичайно местопребиваване“, използвано в член 3 от посочения регламент [13].

Б. „Обичайно местопребиваване“ по смисъла на член 3 от Регламент № 2201/2003

29. Член 3 от Регламент № 2201/2003 е включен в акт, който служи за гарантиране — в неговата област — на свободното движение на хора в европейското пространство на свобода, сигурност и правосъдие [14].

30. Правилното разбиране за свободата на движение задължава държавите членки да се въздържат както от налагането на преки ограничения на нейното упражняване, така и от създаването на пречки, които непряко имат сходен възпиращ ефект.

31. Различията между държавите членки в областта на семейното право или трудностите, с които едно лице се сблъсква, за да се признае семейното му положение извън държавата членка, в която е съставен съответният акт за гражданско състояние, могат да имат такъв възпиращ ефект.

32. Осъзнавайки тази реалност, европейският законодател въвежда еднаква правна уредба за улесняване на достъпа до съдилищата на държавите членки при спорове с международен елемент, свързани с развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака, както и за взаимното признаване на постановените съдебни решения [15].

33. В член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003 многократно се използва обичайното местопребиваване на единия от съпрузите или на двамата, за да се уточни кои съдилища са компетентни да разрешават посочените спорове.

[13] Вж. съображение 6 от Регламент № 1347/2000 и съображение 3 от Регламент № 2201/2003. Съображенията от първия посочен регламент са анализирани с оглед на тълкуването на действащия член 3 в решение от 29 ноември 2007 г., Sundelind Lopez (C-68/07, EU:C:2007:740, наричано по-нататък „решение Sundelind Lopez“, т. 26). Посочването на доклада Borrás като основа за тълкуването на действащия регламент е често срещано в заключенията на генералните адвокати: вж. заключението на генералния адвокат Sharpston по дело Purrucker (C-256/09, EU:C:2010:296, т. 13, 84, 85 и 86), заключението на генералния адвокат Kokott по дело Hadadi (C-168/08, EU:C:2009:152, т. 37, 57 и 58), заключението на генералния адвокат Bot по дело Liberato (C-386/17, EU:C:2018:670, т. 55 и 69) или заключението на генералния адвокат Saugmandsgaard Øe по дело UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:749, т. 28).

[14] Решение от 13 октомври 2016 г., Mikołajczyk (C-294/15, EU:C:2016:772, т. 33): „[…] съгласно съображение 1 от Регламент № 2201/2003 той допринася за създаването на пространство на свобода, сигурност и правосъдие, в което се гарантира свободното движение на хора“.

[15] Съображение 4 от Регламент № 1347/2000.

1. Самостоятелно тълкуване

а) Подход към понятието „обичайно местопребиваване“ в други нормативни текстове

1) Общи бележки

34. В различни актове на Европейския съюз относно съдебното сътрудничество по семейноправни въпроси обичайното местопребиваване на заинтересованото(-ите) лице(-а) се използва — по подобие на някои многостранни международни конвенции [16] — като критерий за международна съдебна компетентност (пряка или в рамките на признаването на съдебни решения) и като привръзка за целите на стълкновителните норми [17].

35. Обичайното местопребиваване е често прилаган критерий и в други области на правото на Съюза [18], както и в международни конвенции [19]. Обща черта на съответните текстове е, че обикновено не съдържат определение на това понятие, нито препращат за тълкуването му към правото на държавите членки (или на държавите — страни по конвенциите) [20].

36. В общоупотребимия език изразът „обичайно местопребиваване“ означава редовен или траен престой на определено място. Неговото използване като правно понятие обаче изисква повече от тълкуване, ограничено до обичайното значение на думите [21].

37. Преамбюлите, обяснителните доклади, подготвителните документи и практиката на Съда свидетелстват за тенденция към отъждествяване на обичайното местопребиваване с „центъра на интересите“ на лицето. За неговото установяване се прибягва абстрактно до групиране на определени *свързващи фактори*, а по-конкретно — до преценка на тези фактори с оглед на обстоятелствата във всеки отделен случай [22].

[16] Например Конвенцията относно компетентността на органите и приложимото право в областта на закрилата на непълнолетните, подписана в Хага на 5 октомври 1961 г.; Конвенцията за признаване на разводите и законната раздяла, подписана в Хага на 1 юни 1970 г.; Конвенцията за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата, съставена в Хага на 19 октомври 1996 г.; или Европейската конвенция за признаване и изпълнение на решения за упражняване на родителски права и възстановяване упражняването на родителските права, съставена в Люксембург на 20 май 1980 г.

[17] Традиционните критерии като гражданството или „domicile“, които по-рано са имали предимство като израз на връзката между лицето и дадена правна система, се изоставят или минават на заден план.

[18] Вж. например Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социална сигурност (ОВ L 166, 2004 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 82 и поправка в ОВ L 33, 2008 г., стр. 12), в който се използва думата „пребиваване“. В член 1, буква й) се уточнява, че се касае за „мястото, където лицето обичайно пребивава“. В решение от 5 юни 2014 г., I (C-255/13, EU:C:2014:1291) се прави разграничение между „пребиваване“ и „престой“ в този контекст.

[19] Например Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, съставена в Истанбул на 11 май 2011 г. (член 44).

[20] Тази липса се основава на желанието да не се оказва влияние на други текстове, в които е използвано същото понятие — вж. *Lagarde*, P. Обяснителен доклад към Конвенцията за компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата, съставена в Хага на 19 октомври 1996 г. — In: Actes et documents de la Dix-huitième session de la Conférence de La Haye de droit international privé. 1996, vol. II, p. 552, 40.

[21] В същия смисъл вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело A (C-523/07, EU:C:2009:39, т. 15) във връзка с обичайното местопребиваване по член 8 от Регламент № 2201/2003.

[22] Логично тази преценка ad casum трябва да се извършва от националните съдилища. Тъй като тя е конкретна, „указанията, дадени в рамките на дадено дело, могат да бъдат приложени към друго дело единствено със съответната предпазливост“. Решение от 28 юни 2018 г., HR (C-512/17, EU:C:2018:513, наричано по-нататък „решение HR“, т. 54).

38. Естеството на интересите, както и релевантните аспекти и показатели (в крайна сметка — *свързващите фактори*), които определят обичайното местопребиваване на едно лице, се влияят от контекста на разпоредбата, в която се съдържа този критерий за определяне на компетентността. Освен това следва да се вземе предвид целта на тази разпоредба, както и съвкупността от правни норми, от която тя е част.

39. Понятието „обичайно местопребиваване“ и неговото тълкуване в рамките на Регламент № 2201/2003 са самостоятелни, както Съдът многократно е постановявал [23]. Следователно контекстът и целта на разпоредбите на този регламент указват границите на прилагането по аналогия и на автоматичното пренасяне на определения между правните области [24].

2) В други области на съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси

i) Обичайно местопребиваване на детето

40. Що се отнася до обичайното местопребиваване на децата при спорове, свързани с родителската отговорност, Съдът го приравнява на техния център на жизнени интереси, който се определя чрез групирането на определени показатели:

– избрани заради тяхната пригодност или съответствие с контекста на нормата, в която се съдържа критерият [25], и с целите на Регламент № 2201/2003, свързани с висшия интерес на детето [26], и

– приложени (и преценени), като се държи сметка за съвкупността от специфичните за всеки конкретен случай фактически обстоятелства [27].

41. За сметка на това Съдът изключва възможността да се възприемат автоматично определенията или тълкуванията на това понятие, дадени в други области на правото на Съюза (по-специално в областта на социалната сигурност и на публичната служба). Именно защото контекстът е различен, те „не мо[гат] да се пренес[ат] пряко при преценката на обичайното пребиваване на децата по смисъла на член 8, параграф 1 от Регламент[…] [№ 2201/2003]“ [28].

[23] Пак там, точка 40: „При липсата в посочения регламент [№ 2201/2003] на определение на понятието „обичайно местопребиваване“ […] или на препращане към правото на държавите членки във връзка с това, Съдът многократно е постановявал, че става въпрос за самостоятелно понятие на правото на Съюза, което трябва да се тълкува с оглед на контекста на разпоредбите, в които това понятие е посочено, и на целите на Регламент № 2201/2003, по-специално […]“. Във връзка с конвенциите също се отдава предпочитание на самостоятелното тълкуване: вж. точка 35 и бележка под линия 20 от настоящото заключение.

[24] Поради това не съм съгласен с твърдението на Франция, че *самото понятие* „обичайно местопребиваване“, използвано в този и в други регламенти (по-конкретно в Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на *наследяването* и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ L 201, 2012 г., стр. 107), трябва да бъде общо.

[25] Релевантни норми са тези, в които като критерий за компетентност се посочва обичайното местопребиваване, както и член 11 от Регламент № 2201/2003 във връзка с неправомерното отвеждане. За първия случай вж. решение HR, а за втория — решение от 8 юни 2017 г., OL (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, наричано по-нататък „решение OL“).

[26] Съображение 12 от Регламент № 2201/2003; решение от 2 април 2009 г., A (C-523/07, EU:C:2009:225, наричано по-нататък „решение A“, т. 35), решение OL, точка 66 и решение HR, точка 59, наред с други. Очевидно този елемент не е налице при обичайното местопребиваване на пълнолетното лице.

[27] Вж. по-специално решение A, точка 37 и сл., решение от 22 декември 2010 г., Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, т. 47 и сл.), както и решение OL, точка 42 и сл.

[28] Решение A, точка 36.

ii) Обичайно местопребиваване на починалия

42. Същият подход се прилага mutatis mutandi и към определянето на обичайното местопребиваване на починалия по Регламент (ЕС) № 650/2012 [29].

43. В съображенията на въпросния регламент това местопребиваване се посочва като мястото, в което са „съсредоточени интересите на […] семе[йния] и социал[ния] живот“ на починалия, и се предлага то да се определя чрез „цялостна оценка на обстоятелствата от живота на починалия в годините преди смъртта му и в момента на смъртта му, като [се] взема[т] предвид всички фактически елементи от значение за случая, по-специално продължителността и редовността на престоя на починалия в съответната държава, както и условията и причините за този престой“. Така определеното обичайно местопребиваване „би следвало да показва тясна и стабилна връзка със съответната държава от гледна точка на специфичните цели на настоящия регламент“ [30].

iii) Обичайно местопребиваване на неплатежоспособния длъжник

44. Накрая, обичайното местопребиваване е критерий (непряк) за международна съдебна компетентност и съответно привръзка за целите на стълкновителните норми в Регламент (ЕС) 2015/848 относно производството по несъстоятелност [31].

45. В член 3, параграф 1 от него се презумира, че за физически лица „центърът на основните интереси“ на длъжника е мястото на обичайното му пребиваване. В тази област интересите, които са от значение, са икономически и финансови; показателите, които следва да се преценяват, са тези, които позволяват на трети лица лесно да удостоверят посочения „център на интереси“ [32].

б) Прилагане на този подход спрямо член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003

46. Поради своята гъвкавост описаният подход се оказва подходящ за определяне на обичайното местопребиваване по член 3 от Регламент № 2201/2003, така че да може да се предостави компетентност на съдилищата на дадена държава членка по дела за развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака.

47. Регламентът не съдържа насоки за това какво представлява или как се определя „обичайното местопребиваване“ на пълнолетно лице в случай на криза в брачните отношения, нито препратка към националните правни системи за тази цел. Тази липса е съзнателен избор (и се забелязва и при предходните актове).

[29] Последното обичайно местопребиваване на починалия е общият критерий на привързване за определяне на международната съдебна компетентност и на приложимото право.

[30] Съображения 23 и 24. Вж. също заключението ми по дело E. E. (C-80/19, EU:C:2020:230, т. 45 и сл.) и решение E. E. (Съдебна компетентност и приложим закон при наследяване), точки 38—40.

[31] Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2015 година относно производството по несъстоятелност (ОВ L 141, 2015 г., стр. 19).

[32] Съображение 28 от Регламент 2015/848 и решение от 16 юли 2020 г., Novo Banco (C-253/19, EU:C:2020:585, т. 21).

48. Това е отбелязано в доклада Borrás, като в него се посочва, че:

– Този въпрос е разискван във връзка с включването на (сегашния) член 3, параграф 1, буква а), шесто тире [33]; в крайна сметка е отхвърлено въвеждането на норма, която да определя обичайното местопребиваване за целите на Конвенцията от 1998 г. [34]

– Обърнато е „особено внимание“ на определението, използвано от Съда в други области, според което „обичайното местопребиваване“ е „мястото, на което заинтересованото лице е установило постоянния или обичайния център на своите интереси с намерението да му придаде траен характер“ [35].

– Отхвърлени са други предложения [36], което позволява да се счита, че определението, на което е обърнато „особено внимание“, е прието като работно при преговорите.

49. Предвид приемствеността между Конвенцията от 1998 г. и действащия регламент може да се направи извод, че в основата на сегашните критерии за международна съдебна компетентност по дела, свързани с развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака, стои същият замисъл.

50. Както вече посочих, конкретизирането на интересите, които са от значение при определянето на обичайното местопребиваване на съпрузите, както и изборът на свързващите фактори, които след цялостната им оценка ще доведат до неговото установяване във всеки отделен случай, трябва да се извършват самостоятелно с оглед на контекста на разпоредбата и на целта на Регламент № 2201/2003 [37].

51. Освен това не трябва да се забравя, че при тези дела положението може бързо да се промени именно поради наличието на криза в брачните отношения. Често обичайното местопребиваване се премества, като евентуално единият от съпрузите се завръща в неговата държава членка по произход, когато се касае за съпрузи с различно гражданство.

2. Контекст на член 3 и цел на Регламент № 2201/2003

а) Уточнение: функции на обичайното местопребиваване в глава II, раздел 1 от Регламент № 2201/2003 и единство на понятието

52. Обичайното местопребиваване и гражданството на държава членка са ключовите елементи в глава II („Компетентност“), раздел 1 („Развод, законна раздяла на съпрузите и унищожаване на брака“) от Регламент № 2201/2003.

[33] Равностойната разпоредба в Конвенцията от 1998 г. е член 2, параграф 1, буква а), шесто тире.

[34] Доклад Borrás, точка 32.

[35] Пак там. Това определение се свързва с дела в областта на публичната служба и социалната сигурност.

[36] Пак там.

[37] Точки 38 и 39 от настоящото заключение.

53. Тези елементи изпълняват две функции: да предоставят международна съдебна компетентност по спорове, свързани с криза в брачните отношения, съгласно член 3 и да очертаят обхвата на посочения раздел съгласно членове 6 и 7 [38].

54. Понятието „обичайно местопребиваване“ е едно и също и в двата случая, поради което приетото в рамките на член 3, параграф 1 определение е релевантно за членове 6 и 7. Това следва от съображение 8 от Регламент № 1347/2000 (предшестващ настоящия), което разширява обхвата на акта по отношение на граждани на трети държави, които се намират „в достатъчно тясна връзка с територията на една от държавите членки, *в съответствие с предвидените в този регламент критерии за компетентност*“ [39].

б) Критерий за международна съдебна компетентност ad hoc

55. За случаите на криза в брачните отношения член 3, параграф 1, букви а) и б) от Регламент № 2201/2003 предвижда основания за международна съдебна компетентност, основани на личните обстоятелства на единия от съпрузите или на двамата. Касае се за основания за изключителна компетентност и между тях не съществува йерархия [40].

56. Списъкът с основанията за компетентност възпроизвежда критериите по член 3 от Регламент № 1347/2000, а той — тези по член 2 от Конвенцията от 1998 г. Що се отнася до обичайното местопребиваване, тези критерии са:

– *общото и за двете страни* обичайно местопребиваване или обичайното местопребиваване, което е било общо в миналото [41],

– обичайното местопребиваване *само на едната от страните*:

  – със съгласието на другата страна, ако исковата молба е обща; в този случай компетентни могат да бъдат съдилищата на държавата членка по обичайното местопребиваване на ищеца или на ответника,

  – ако това е обичайното местопребиваване на ответника,

[38] Съгласно член 6 правилата за съдебна компетентност, действащи съобразно законодателството на държавите членки, не могат да се прилагат по спорове, при които ответникът има обичайно местопребиваване в една от тях или е неин гражданин (или в случая на Ирландия — има „domicile“ на територията на тази държава). В решение Sundelind Lopez Съдът приема, че основанията за субсидиарна компетентност могат да се използват по отношение на лице, което няма обичайно местопребиваване в държава членка или не е гражданин на някоя от тях, при условие че няма нито една компетентна държава членка по силата на Регламента.

[39] Курсивът е мой.

[40] Решение Hadadi, точка 48. Не съществува формална йерархия между основанията за компетентност въпреки изразените мнения за въвеждане на такава по повод на преработването на Регламента (например от страна на Европейската група по международно частно право на срещата ѝ в Антверпен през септември 2018 г.: https://www.gedip-egpil.eu/documents/Anvers %202018/DivorceCompletV5.7.2.19.pdf). В новия член 3 са запазени същите правила за компетентност и всички те са поставени на едно и също равнище. Различна е степента на приемане на всяко от тези правила: в този смисъл в доклада Borrás, точки 30 и 32 се подчертава, че някои от въведените критерии са били широко приети от държавите членки, докато за други е бил нужен политически компромис. Понастоящем вторите съответстват на пето и шесто тире на член 3, параграф 1, буква а).

[41] В този втори случай е задължително единият от съпрузите все още да живее в съответната държава. Не се уточнява моментът, в който това обстоятелство трябва да бъде установено. Пето и шесто тире указват към момента на подаване на исковата молба и изглежда разумно да се приеме, че същото важи и за останалите основания за компетентност.

– ако това е обичайното местопребиваване на ищеца, при условие че то е продължило поне една година преди подаването на исковата молба или шест месеца, ако това обичайно местопребиваване е в държавата членка, на която ищецът е гражданин (или в случая на Обединеното кралство и Ирландия — където ищецът има „domicile“).

57. В доклада Borrás са обяснени изборът на основанията за компетентност и тяхната алтернативност: те отговарят на интересите на страните, осигуряват гъвкава правна уредба, съобразена с мобилността на лицата, и отразяват близостта, разбирана като действителна връзка между лицето и дадена държава членка. В крайна сметка те трябва да бъдат „благоприятни за съответните лица, без да накърняват правната сигурност“ [42].

58. Съдът възприема тези обяснения в различни решения, постановени във връзка с член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003 [43].

59. В доклада Borrás се посочва също, че възможността искът да се предяви на мястото, където е центърът на интересите само на единия от съпрузите, когато последният не е ответникът, нито е налице съгласие между съпрузите, се съдържа в текста, тъй като тя е поставена като условие sine qua non за приемането на Конвенцията от 1998 г. от някои държави [44].

60. По този начин е отразена загрижеността относно споменатия по-горе [45] специфичен случай, в който поради кризата в брачните отношения съпругът се премества в друга държава членка. Често това преместване предполага завръщането му — дори незабавно — там, където е живял преди сключването на брака, или в държавата, на която е гражданин. В тези случаи може да се установи връзка между лицето и държавата дори ако все още не е създадена обективна географска близост.

3. Обичайното местопребиваване, служещо за предоставяне на международна съдебна компетентност

61. Понятието, на което се базират основанията за компетентност по член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003:

– съответства на центъра на *жизнените* интереси на лицето, като за такива се считат свързаните със социалния и семейния живот. Местонахождението на *професионалните* и *имуществените* интереси допринася за определянето на този център, но посочените фактори не могат сами по себе си да намалят тежестта на личните интереси, когато географското им местоположение не съвпада,

– поначало предполага *престой* (а не просто присъствие) на лицето на дадено място, който е съществен: или защото е постоянен, или защото се отличава с определена редовност или трайност, така че да са налице условията за реална интеграция в социалната среда.

[42] Доклад Borrás, точки 27, 28 и 30. В съображение 12 от Регламент № 1347/2000 се посочва съществуването на действителна връзка между заинтересованото лице и държавата членка, която упражнява компетентността, без да се прави разграничение между споровете, свързани с криза в брачните отношения, и тези относно родителската отговорност.

[43] Решение Sundelind Lopez, точка 26, решение Hadadi, точка 48 и решение от 13 октомври 2016 г., Mikołajczyk (C-294/15, EU:C:2016:772, т. 49 и 50).

[44] Бележка под линия 40 от настоящото заключение.

[45] Точка 51 от настоящото заключение.

62. Определянето на даден престой като „обичайно местопребиваване“ на пълнолетно лице не зависи *непременно* от изтичането на определен период от време. То не зависи и от създаването през този период от време на *обективна* географска близост между субекта и съда, който разглежда делото за развод, законна раздяла на съпрузите или унищожаване на брака.

63. Ако член 3, параграф 1, буква а), пето и шесто тире от Регламент № 2201/2003 изисква освен обичайното местопребиваване да са изпълнени и някои времеви условия, това е така, защото последните не са от съществено значение за определянето на самото местопребиваване като „обичайно“ [46].

64. Изискването ищецът да е живял една година в държавата по неговото обичайно местопребиваване или шест месеца, когато е неин гражданин (евентуално има „domicile“ там), намалява тежестта на фактора „време“ като показател за обичайния характер на местопребиваването.

65. Следователно може с основание да се приеме, че за целите на член 3 от Регламент № 2201/2003 обичайното местопребиваване може да бъде придобито почти веднага (или след кратък период от време) вследствие на преместването след кризата в брачните отношения.

66. При тези обстоятелства продължителността, редовността или трайността на физическото присъствие, с които обикновено се характеризира „обичайното местопребиваване“, могат да се допълнят или дори заместят от *намерението* на пълнолетното лице да се установи и интегрира в друга държава (или да се установи и интегрира отново в държавата по произход), придобивайки ново обичайно местопребиваване и изоставяйки предходното [47].

67. Това намерение може да съществува от самото начало или да се формира постепенно. И в двата случая, за да бъде взето предвид, то следва да може да се установи чрез конкретна информация или външни признаци [48]. В противен случай прилагането на правилото за определяне на съдебната компетентност би се усложнило до такава степен, че да се окаже невъзможно.

68. За да се определи центърът на жизнените интереси на лицето (или евентуално намерението му да установи такъв център) на дадено място за целите на член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003, следва да се вземат предвид, както и в други близки области [49], всички фактори, които могат да покажат жизнената връзка между лицето и това място.

[46] Добавянето на тези условия обикновено се обяснява като израз на волята да се ограничи компетентността на forum actoris, установена в последните две тирета на член 3, параграф 1, буква а). Това обяснение е вярно, но то не отрича последиците от тези условия по отношение на понятието „обичайно местопребиваване“.

[47] При липса на намерение за изоставяне обичайното местопребиваване ще продължи да бъде предишното.

[48] Решение HR, точка 46 и цитираната съдебна практика.

[49] Вж. в същия смисъл, във връзка с обичайното местопребиваване на починалия, решение E. E. (Съдебна компетентност и приложим закон при наследяване), точка 38 и заключението ми по същото дело (C-80/19, EU:C:2020:230, т. 49 и сл.). По отношение на обичайното местопребиваване на детето, вж. по-специално решение A, точка 39.

69. Такива могат да бъдат по-специално условията и причините за престоя му на територията и — с нюансите, които посочих по-горе — продължителността и редовността на този престой. Без да претендирам за изчерпателност, сред тези показатели са:

– мястото да съответства на държавата по произход,

– това да е мястото, където са близките и приятелите,

– лицето да живее редовно на това място в жилище под наем или в собствено жилище или да е предприело съответните действия в това отношение,

– мястото да съответства на държавата, на която лицето е гражданин,

– лицето да има или да търси постоянна работа на това място,

– лицето да споделя културата на това място.

70. Значението на тези или сходни показатели (с които, повтарям, не се изчерпва списъкът на възможните показатели)[50] се потвърждава от практиката на Съда във връзка с обичайното местопребиваване на малко дете или на дете в кърмаческа възраст. Неговият център на интереси се определя от интеграцията му в семейна и социална среда — средата на родителя, от който детето зависи — въз основа на елементите, посочени от самия Съд за определянето на такава среда[51].

B. Едно обичайно местопребиваване

71. Да се определи обичайното местопребиваване на пълнолетно лице и въз основа на това да се прецени кой съд е компетентен да се произнесе по молба за развод, са задачи на сезирания с такава молба съд. Съдът трябва да се стреми да определи *едно обичайно местопребиваване*, т.е. *обичайното местопребиваване* или на единия от съпрузите, или на двамата.

72. Вярно е, че член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003 не отхвърля множеството компетентни органи, нито избора на съд (forum shopping) за спорове, които се отнасят изключително до развод, законна раздяла на съпрузите или унищожаване на брака. Едновременността на производствата е посочена и уредена в член 19, параграфи 1 и 3 от Регламента.

73. Считам обаче, че този довод не оправдава още по-голямото увеличаване на броя на основанията за компетентност в резултат на допускането по принцип на възможността да се пребивава *обичайно* на няколко места едновременно за целите на член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003.

74. Текстът на тази разпоредба, нейната цел и други съображения от систематично естество не дават основание за такова тълкуване.

[50] Биха могли да се добавят например адресната регистрация или ако пълнолетното лице живее с деца на съответната възраст, записването им в детски градини или училища: в този смисъл вж. заключението на генералния адвокат Kokott по дело A (C-523/07, EU:C:2009:39, т. 44).

[51] Решение A, точка 40, решения от 22 декември 2010 г., Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, т. 53—56), от 9 октомври 2014 г., C (C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, т. 52) и решение HR, точки 44—47.

1. Текстът и смисълът на думите

75. В член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003 постоянно се споменават съдилищата *на държавата членка* по *обичайното местопребиваване* (в единствено число).

76. Същевременно съгласно член 66 от същия регламент, уреждащ прилагането на основанията за компетентност в държави членки с две или повече правни системи, „всяко позоваване на обичайно местопребиваване на територията на тази държава членка се отнася до обичайно местопребиваване в *конкретна* териториална единица“ [52].

77. Освен това, ако обичайното местопребиваване се приравни на *центъра* на жизнените интереси на лицето, не би било последователно да се приеме едновременното съществуване на няколко места на пребиваване от такова естество.

78. За сметка на това нищо не пречи да съществуват множество „обикновени“ места на пребиваване [53], т.е. едно лице да има наред със своето обичайно или основно местопребиваване и друго или други вторични места на пребиваване (за почивка, по професионални причини или други). Последните не са от значение в контекста на член 3 от Регламент № 2201/2003.

2. Целта на разпоредбата

79. Да се допусне като възможно наличието на множество *обичайни* местопребивавания, не би било в съответствие и с целта, която се преследва с Регламент № 2201/2003 посредством член 3, параграф 1, буква а) от него.

80. Както вече обясних [54], тази цел се състои:

– от една страна, в улесняването на мобилността на лицата в рамките на Съюза, включително когато преместването на местопребиваването от една държава членка в друга се извършва при криза в брачните отношения,

– от друга страна, в гарантирането на правната сигурност и близостта между лицето и дадена държава членка.

81. Предвидените привръзки осигуряват баланса между тези две цели: те обслужват интересите както на засегнатите страни, така и на правораздаването. За този баланс спомага критериите за компетентност, основани на обичайното местопребиваване, да не разкриват толкова възможности, колкото тирета има в член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003, въпреки че на пръв поглед може да изглежда така [55].

[52] Курсивът е мой.

[53] Възприемам израза „обикновено“ място на пребиваване — за разлика от „обичайното“ местопребиваване — от заключението на генералния адвокат Cruz Villalón по дело Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:738, т. 71).

[54] Точки 57 и 58 от настоящото заключение.

[55] Поради условията, на които трябва да отговаря обичайното местопребиваване като критерий за определяне на компетентността, някои основания са взаимно изключващи се, а други могат да се припокриват. Няма да е необичайно няколко критерия да водят към една и съща държава членка.

82. При либерално тълкуване, що се отнася до броя на едновременните обичайни местопребивавания на едно и също лице, би могло фактически да се наруши равновесието между страните, като се разширят възможностите за сезиране на forum actoris. Освен това би се затруднило предварителното определяне на съдилищата, които могат да се произнесат по развода, законната раздяла на съпрузите или унищожаването на брака в рамките на Съюза [56].

83. Тези и изложените по-долу съображения са в подкрепа на ограничителното тълкуване на понятието „обичайно местопребиваване“ по член 3 от Регламент № 2201/2003 дори когато едно лице поделя живота си между различни държави членки.

3. Обичайното местопребиваване при използване на критерия на систематично тълкуване (в широк смисъл)

84. Ако текстът, смисълът и целта на член 3 от Регламент № 2201/2003 не допускат предвидените в него правни последици да се отнесат към множество обичайни местопребивавания, то това схващане има значение отвъд споровете, свързани с наличието на криза в брачните отношения, въпреки посоченото в съображение 8 от въпросния регламент [57].

85. Европейският законодател е включил същия критерий за международна съдебна компетентност в следващи актове, уреждащи: а) приложимото право при развод и законна раздяла [58], б) международната съдебна компетентност по искове, свързани със задължение за издръжка [59], и в) международната съдебна компетентност по искания, свързани с имуществения режим между съпрузи, във връзка с молби за развод, законна раздяла или унищожаване на брака [60].

86. Колкото повече се разширява понятието „обичайно местопребиваване“ по член 3 от Регламент № 2201/2003, толкова повече съдилища на държави членки ще бъдат потенциално компетентни и в тези други области, в ущърб на предвидимостта за заинтересованите лица [61].

[56] Според Комисията (т. 14 от писменото ѝ становище, представено вместо провеждането на съдебно заседание за изслушване на устните състезания) допускането на две обичайни местопребивавания на едно лице за целите на член 3 от Регламент № 2201/2003 „supprime un aléa et augmente la sécurité juridique, en apportant à l'époux qui partage sa vie entre deux États, l'assurance qu'il peut saisir les juridictions de l'un de ces États sans risquer une décision d'incompétence, et les coûts associés à une telle procédure“. Не споделям това становище. Трудността да се прецени обичайното местопребиваване, не отпада с допускането, че биха могли да съществуват няколко обичайни местопребивавания; напротив, това множество би представлявало допълнителен въпрос, по който да се формира убеждението на сезирания съд. Добавянето на още един компетентен съд в член 3 от Регламента повишава несигурността и за съпруга ответник, който има повече от едно обичайно местопребиваване, относно мястото, където може да се предяви иск срещу него.

[57] „По отношение на решенията за развод, законната раздяла на съпрузите или [унищожаването] на брака […] настоящият регламент се отнася само до разтрогването на [брачните] връзки и не трябва да се занимава с въпросите за основанията за развода, имуществените последици на брака или други допълнителни въпроси“.

[58] В Регламент (ЕС) № 1259/2010 на Съвета от 20 декември 2010 година относно осъществяването на засилено сътрудничество в областта на приложимото право при развод и законна раздяла (ОВ L 343, 2010 г., стр. 10).

[59] Член 3, буква в) от Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18 декември 2008 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка (ОВ L 7, 2009 г., стр. 1).

[60] Член 5 от Регламент (ЕС) 2016/1103 на Съвета от 24 юни 2016 година за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи (ОВ L 183, 2016 г., стр. 1).

[61] Не е неразумно да се предположи, че ако множеството обичайни местопребивавания се възприеме по този косвен начин за целите на определянето на компетентността, то ще трябва да се възприеме и при тълкуването на критерия „обичайно местопребиваване“, включен в същите актове по отношение на исковете, когато не са акцесорни, а самостоятелни.

87. Ще се съсредоточа по-специално върху последиците във връзка с приложимото право при развод и законна раздяла.

88. Целта на Регламент № 1259/2010 е „да осигури на гражданите подходяща степен на правна сигурност, предвидимост и гъвкавост“ [62]. Постигането на тази цел изисква приложимото по съществото на спора право да е винаги само едно, независимо от съда, който трябва да се произнесе по развода или законната раздяла на съпрузите. Поради това привръзките, съдържащи се в Регламент № 1259/2010, макар и да са няколко, са организирани „каскадно“, а не като алтернативни.

89. Макар и в по-малка степен [63], описаната цел се преследва и чрез връзката forum-ius, установена в член 8 от Регламент № 1259/2010, който се отнася до приложимото право при липса на избор от страните:

– като принципна насока: чрез съответствието на няколко основания за компетентност по член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003 с привръзките по член 8 от Регламент № 1259/2010,

– пряко (като субсидиарно решение): при липса на избор на право от страните и ако не са изпълнени критериите по член 8, букви а), б) и в) от Регламент № 1259/2010, се прилага правото на държавата на сезирания съд в съответствие с буква г) от разпоредбата.

90. По-либералното тълкуване на понятието за обичайно местопребиваване по член 3 от Регламент № 2201/2003, което да разрешава основаната на този критерий международна съдебна компетентност да се раздвоява или мултиплицира, би засегнало целта на Регламент № 1259/2010 по два начина:

– като се прекъсне връзката forum-ius, ако съдът действа като съд по едно от обичайните местопребивавания на единия съпруг, но трябва да приложи правото на друга държава членка, защото в нея е общото обичайно местопребиваване на съпрузите [64],

– като се стигне до това две (или повече) компетентни съдилища на основание обичайното(-ите) местопребиваване(-ия) на единия съпруг, намиращи се в различни държави членки, да прилагат правото „на държавата на сезирания съд“ съгласно член 8, буква г) от Регламент № 1259/2010.

[62] Съображение 9. Той също така има за цел „да предотврати случаи, в които единият съпруг подава молба за развод преди другия, за да осигури провеждането на производството по определено право, което той счита за по-благоприятно за защита на собствените си интереси“. Този проблем не се отнася до член 3 от Регламент № 2201/2003, който предвижда алтернативни основания за компетентност, но посоченият член трябва, доколкото е възможно, да се тълкува така, че да не се застраши постигането на целите на другия регламент.

[63] За разлика от други области съответствието между международната съдебна компетентност и приложимото право в тази област не е приоритетен въпрос: то може поначало да липсва, когато страните изберат приложимото правото в съответствие с член 5, параграф 1, букви а), б) и в) от Регламента. Следва освен това да се припомни, че тъй като този акт е приет в резултат на засилено сътрудничество, той не се прилага във всички държави членки.

[64] Тази комбинация би могла да възникне в настоящия случай, ако френският съд приеме, че е компетентен съгласно член 3, параграф 1, буква а), шесто тире от Регламент № 2201/2003, след като прецени, че г-н IB има обичайно местопребиваване и в Ирландия. В такъв случай, ако липсва валиден избор на друго право от страните, по съществото на спора ще е приложимо ирландското право съгласно член 8, буква а) от Регламент № 1259/2010.

а) Член 3, параграф 1, буква а) и решение Hadadi [член 3, параграф 1, буква б)]

91. Ограничителното тълкуване, което предлагам, не е в разрез с тълкуването, дадено от Съда в решение Hadadi[65], където в рамките на член 3, параграф 1, буква б) от Регламент № 2201/2003 се признава компетентността на съдилищата на няколко държави членки, когато заинтересованите лица имат няколко гражданства[66].

92. Разликите между делото, по което е постановено решение Hadadi, и настоящото са значителни. В посоченото решение Съдът отхвърля възможността привръзката „гражданство“ да се ограничи до „ефективното гражданство“, което обстоятелство няма никаква връзка с настоящото дело:

– На първо място, условието гражданството да е „ефективно“, не се съдържа в член 3 от Регламент № 2201/2003, докато за местопребиваването се посочва, че то трябва да е „обичайно“.

– На второ място, гражданството, което предоставя компетентност съгласно посочения член 3, параграф 1, буква б), трябва винаги да бъде общо. Когато само единият от съпрузите (но не и другият) има двойно гражданство, за целите на разпоредбата се взема предвид единствено общото гражданство: съпругът с едно гражданство не е засегнат нито благоприятно, нито неблагоприятно[67]. Това обаче би могло да се случи, ако се допусне възможността за множество обичайни местопребивавания, съгласно правилата за компетентност, основани на обичайното местопребиваване само на единия от съпрузите[68].

– На трето място, както посочва Съдът, привръзката „гражданство“ е „еднозначна и лесно приложима“[69], докато определянето на „ефективното“ гражданство би изисквало във всеки конкретен случай да се вземат предвид редица фактически обстоятелства, без да е сигурно, че ще има ясен резултат[70].

93. Последното би било възможно и при прилагането на привръзката „обичайно местопребиваване“. Не считам обаче, че проблемът се решава (точно обратното), като се приеме, че при съмнение е за предпочитане да се допусне съществуването на повече от едно обичайно местопребиваване.

94. Този подход не гарантира, че между страните ще има по-малко спорове по въпроса кое от всички местопребивавания е релевантно за дадено дело. По-скоро се добавя нов усложняващ фактор към спора: всеки път когато една страна представи като обичайни две или повече местопребивавания, ще трябва да се преценява дали всички са такива в

[65] Това решение посочват в писмените си становища г-жа FA, точка 71 и сл., португалското правителство, точка 36 и сл., Комисията, точки 13 и 32, както и г-н IB в писменото си изявление, представено вместо провеждането на съдебно заседание за изслушване на устните състезания, точка 31.

[66] Решение Hadadi, точка 51 и сл.

[67] Като ищец съпругът с двойно гражданство не разполага поради това с допълнително основание за компетентност, но такова липсва и за предявяване на иск срещу него.

[68] Наличието на множество обичайни местопребивавания може или да е в полза на съпруга, който ги има, когато е ищец (в резултат на член 3, параграф 1, буква а), пето и шесто тире), или да е в негов ущърб, когато е ответник, вследствие на същия член, параграф 1, буква а), трето тире.

[69] Решение Hadadi, точка 51.

[70] Пак там, точка 55.

действителност. Всъщност би се увеличил рискът от това едно „обикновено“ местопребиваване (а не обичайното по смисъла на член 3 от Регламент № 2201/2003) в крайна сметка да определи международната съдебна компетентност.

Г. Невъзможност за определяне на обичайното местопребиваване?

95. Регламент № 2201/2003 предвижда решения за случаите, когато не е възможно да се установи обичайното местопребиваване на дете, но не и ако става въпрос за пълнолетно лице.

96. Това *мълчание* не е случайно. В положителен смисъл, то изключва възможността да има лица, чието обичайно местопребиваване не може да се провери (макар и с трудности при доказването). В отрицателен смисъл, според мен то потвърждава, че на пълнолетно лице не се признават две или повече обичайни местопребивавания в различни държави членки за целите на член 3 от Регламент № 2201/2003.

97. Ако за целите на анализа се допусне, че това не е така и наистина е невъзможно да се провери[71] кое от всички местопребивавания е обичайно*то* по смисъла на член 3 от Регламент № 2201/2003, биха могли да се предвидят два изхода:

– според първия, предпочитан от Комисията[72], би било достатъчно само един от двата (или повече) центрове на интереси на заинтересованото лице да е съсредоточен в държавата членка на съда, до който е подадена молбата за развод, за да може той да приеме, че е компетентен,

– според втория нито един от тези центрове на интереси в различни държави членки не би бил годен за предоставяне на компетентност на основание обичайно местопребиваване.

98. Изложените по-горе доводи против допускането на множество едновременни обичайни местопребивавания по отношение на едно и също лице в контекста на член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003 ме карат да предпочета втория вариант като по-малко застрашаващ цялостната система.

99. Този втори вариант (който би представлявал изключение) би потвърдил негодността на привръзката „обичайно местопребиваване“ за определянето на международната съдебна компетентност. Това не би лишило непременно страните от съдебна защита в рамките на Съюза, когато е приложим някой от останалите критерии по член 3, параграф 1 от Регламент № 2201/2003[73] или когато се прибегне до основанията за компетентност, уредени в законодателството на всяка държава членка[74], чието субсидиарно прилагане е предвидено в член 7.

[71] Твърде малка е вероятността две положения да се характеризират *в еднаква степен* с типичните за обичайното местопребиваване елементи. За да спазят Регламент № 2201/2003, националните съдилища трябва да се стремят да определят само едно обичайно местопребиваване, както посочих по-горе в точка 71 и сл. от настоящото заключение.

[72] Точки 33 и 34 от писменото ѝ становище и предложението ѝ за заключение.

[73] Въз основа на данните, с които разполагам, считам, че в настоящия случай г-н IB би могъл да подаде молбата си за развод в Ирландия като последно обичайно местопребиваване на съпрузите, където все още живее единият от тях, и като обичайно местопребиваване на ответника.

[74] Противно на посоченото от Ирландия (т. 10 от писменото ѝ становище, представено вместо провеждането на съдебно заседание за изслушване на устните състезания), не всички държави членки предвиждат основания за субсидиарна компетентност. Освен това, дори да предвиждат такива, е възможно в даден конкретен случай те да не могат да се използват поради ограничението в член 6 от Регламент № 2201/2003.

100. Според мен само субсидиарно (т.е. след като са изчерпани или изключени посочените възможности) и по изключение, ако това е необходимо, за да се избегне отказ от правосъдие, би могло да се приеме предоставянето на компетентност на съдилищата в която и да е от държавите членки по местопребиваване на единия от съпрузите, когато никое от тези местопребивавания не може да се определи като обичайно по смисъла на член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003.

V. Заключение

101. С оглед на изложеното предлагам на поставения от Cour d'appel de Paris (Апелативен съд Париж, Франция) въпрос да се отговори по следния начин:

„Член 3, параграф 1, буква а) от Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000, трябва да се тълкува в смисъл, че за целите на определянето на компетентността може да се признае само едно обичайно местопребиваване на всеки от съпрузите.

Когато единият от съпрузите поделя живота си между две или повече държави членки така, че по никакъв начин да не може да се определи една от тях като държава на обичайното му местопребиваване по смисъла на член 3, параграф 1, буква а) от Регламент № 2201/2003, международната съдебна компетентност трябва да се определи с оглед на други критерии в този регламент и евентуално съобразно действащите в държавите членки критерии за субсидиарна компетентност.

В същата хипотеза може да се предостави по изключение компетентност на съдилищата на държавите членки, в които единият от съпрузите има местопребиваване, което не е обичайно, когато от прилагането на Регламент № 2201/2003 и от основанията за субсидиарна компетентност не произтича международната съдебна компетентност на нито една държава членка“.